

Joka XIII.

(részletek)

Egy kis pihenés

A keddhelyi vásárt követő reggelen nagy izgalom volt az erdei kunyhónál. Amikor Janó Nyicával és Komával hazaért az éjszaka, érintetlenül hagyta a zsákját. Nyicán kívül senki sem tudhatta még, hogy milyen nagy sikert hozott az előző nap, ő viszont nem árult el semmit. Mivel különben sem szokott szólni, nem is faggatták. Az elsőként felébredt Mamó is azt hitte, a megmaradt áru ott várja az országúthoz közeli erdőrészben a hazahordást. Janó ébredt fel utolsónak, így izgatottan találgatták, mi lehet az éjszakára feje mellé tett zsákjában és tarisznyájában. Egyedül Koma volt biztos benne, hogy számára is finom falatok lapulhatnak ott, az orra ugyanis még sosem hagyta cserben. Most sem tévedett. Janó először az ő meglepetését vette elő a tarisznya mélyéről.

– Nem volt időm brügattyúkat készíteni, de Mamó ötlete mégis nagyon bevált. A pecsenyés az összes kidobott csontot odaadta. Némelyiken még hús is lifeg. Akad benne néhány hurkavég is, a pálcikákat már kiszedtem. Tessék koma! Jó étvágyat! – bontogatta a kis rongyokkal többszörösen körbetekert, átcsomózott pakkot.

Koma alig bírta kivárni, míg elé kerül a csomag tartalma. Mégis gyönyörködve, buzgó farkcsóválásokkal többször is körbejárta, mielőtt nekiesett.

Janó ezután megint belekotort a tarisznyába, és elővett két kisebb, majd a zsák tetejéről három nagyobb fakupát.

– Képzeltetek mellé még három nagykosarat!

Vagy a képzelőerő hiányzott a gyerekekből, vagy magyarázatot vártak. Mindenestre olyan csacsi képet vágtak, hogy az apjuk felnevetett.

– Ideképzeltétek? Akkor jó... Hát én csak annyit teszek még hozzá: mindössze ennyi és nem több, ami eladatlan maradt. Minden más, amivel odautaztam, vevőre talált.

Azzal elmesélte, hogy milyen hatalmas volt a vásár. Beszámolt Menyus bácsiról. Nagy nevetéssel hallgatták meg az öreg takács hírverő rigmusa-it Janó előadásában. Mamó szegény, még félre is nyelt nagy nevetében. Hosszú ideig köhögött és nagy erőlködés árán, csak sípolva jutott levegőhöz. Már azt hitték, hogy a halálán van, de aztán fejcsóválva abbahagyta.

– Még megölsz itt a végén!

Janó az ijedelem elültével tovább folytatta a beszámolóját. Egyesével elmesélte, hogyan fogadták a portékáikat. Illendően Mamóval kezdte.

– Jó ötlet volt a sok gyógyfű. Akár többet is eladhattam volna. Nyicánk szakajtóit megint nagyon dicsérték, tüstént el is fogytak. A kosarak közül is az övéit vették meg elsőként. Egy részükért finom lekvárt kaptunk – szedte ki a tarisznyájából a színig töltött csuprokat.

Látszott, hogy most már igazán nem sok lehet benne.

– Flaré rongyszőnyegek is egytől egyig elfogytak. Az utolsó darabokat Menyus bácsi adta el. Azt mondta, hogy volt egy vevő, egy másik vásáros, aki bocskorszíjakat és ostorokat árult. Nos, ez a férfi először egyet vitt el, de amikor a felesége meglátta a munkádat, kislányom, visszaküldte, hogy vegyen még hármat. Annyira megtetszett neki. Mirkó bodzasípjait úgy vették, mint a cukrot... Sorban álltak értük. Jut eszembe! – nyúlt be az általvetőbe, majd átadta a két gyereknek a kakasforma nyalókákat.

– Meg ne halljam, hogy ropogtatjátok! – figyelmeztette őket, miközben lelkendezve forgatták a haragos rózsaszín cukorbaromfit. – Nyalogatni kell, nem rágni. Későbbre is vettem nektek nyalánkságot – nyúlt be újra az iménti helyre, hogy újabb kincseket húzzon elő.

Előbb a mézesbábostól vett két huszárt adta a gyerekeknek. Utána az apró, kerek, különböző színű mézeskalácsgömbből fűzött nyakláncok kerültek elő. Az egyikkel odalépett a közelébe hozott hintaszékben ücsörgő Mamóhoz és egy ünnepélyes meghajlás kíséretében akasztotta a nyakába. A másik természetesen Nyicáé volt, aki még egy pusztit is kapott Janótól az arcára, mielőtt a nyakára tette.

Egy gyémánt nyakék nem szerezhethet nagyobb örömet a kastélylakó dá-mák körében, mint amit e csekélyke ajándék a cigánylányból kiváltott. Nézegette, majd olyan ügyesen kezdte forgatni, hogy a lánc önálló életre kelt: ott pörgött a nyaka körül. Ki tudja, meddig folytatja, ha Janó nem szól közbe:

– Nyicának van itt még egy – vette elő és adta oda a piros tükrös szívet, s most a másik arcfelére adott pusztit.

A nevezett nagyon meghatódott és a könnyeivel kezdett küszködni. Amikor belenézett a tükörbe, odahagyta némaságát, s Janóra nézve – a felfedezőik csodálkozásával – kijelentette:

– Benne vagyok a szívedben!

Janó úgy tett, ahogy Nyica szokott. Felhúzta a két vállát és szétfordította tenyereit. Mamó azonban nem hagyhatta megjegyzés nélkül a hallottakat:

– Még jó, hogy! – nyugtázta elégedetten.

És még mindig nem volt vége az ajándékozásnak. Amikor Mirkó megkapta a zsinórozott, rézpitykés mellényét, berohant a kunyhóba, felvette, s aznap letenni sem volt hajlandó új ruhadarabját.

– Felül, mint egy földesúr, alul meg egy cigánylegény – figyelmeztetett Mamó, mert mi tagadás, Mirkó meztélláb masszírozott föl-alá.

Flaré nagy önuralomról tett tanúbizonyságot öccse örömét látva. Egyetlen olyan rossz ízű mondatot sem mondott, amit Mirkótól hallott akkor, amikor ő örült hasonlóképpen a szép új ruháinak. Mamó ezt látva odaintette magához. Sógott neki valamit a fülébe, és többször is megsimogatta.

Janó viszont a megilletődött Mamó fülébe súgdosott, amikor vállára terítette a hűvös őszi és téli napokra szánt vastag vállkendőt.

– Fölül már gazdag parasztasszony vagy... Viseld egészséggel!

Nyica és Flaré egyszerre kapta meg a maga vállkendőjét.

– Nézd, Nyica! Egyformát kaptunk! – lelkesedett a kislány.

– Még a ruhátok is egyforma lehet, ha Nyica ügyesen megvarrja. Hoztam néhány vászonvéget is. Elég sokféle. Nem tudom, mire lehet menni velük.

– Drága Nyica! – bújt hozzá Flaré. – Annyira szeretlek! Ugye varrsz nekünk egyformát? – kérlelte, majd a helyeslő bólintás után még erősebben átölelte. – Annyira szeretlek! – ismételte meg.

Janó végül az asztalra halmozta a sok pénzt, amit hazahozott.

– Jól nézzétek meg! Ebben mindannyitok munkája benne van... Még a tiedé is Koma, hiába tiltakozol – mondta a felugató kutyára mosolyogva. – Hát ki őrizte az árut éjnek évadján? Ebből most egy garast se költünk el. Nem tudjuk, mennyi pénz kell majd az új házra, a költözésre, a berendezésre. Úgy, hogy tedd csak a többi mellé! – tolt az egész halmot Nyica elé.

– Ó vigyáz a vagyonkánkra – adta magyarázatul a többieknek.

Mamó ismét bebizonyította, hogy a legapróbb részletekre is figyel. Most is ő kérdezett rá valamire, amin a többiek átsiklottak.

– És hova lett a három nagykosár, amit a fakupák mellé kellett képzel-nünk?

– A fuvarosnak, Balinak adtam. Tudtam, hogy nem fogad el pénzt ami-ért Keddhelyre vitt s hazahozott, ezért a feleségének, Örzsenek küldtem ajándékba. Így nem tehette, hogy nem viszi magával, hisz ami a másé, arról nem mondhat le az ember. Különösen nem, ha annyira szereti a feleségét.

– Mirkó, Flaré! – szólalt meg később. – Hogy áll a naptárágakon a szalag? Tegnap kedd volt, hisz Keddhelyen volt vásár, ma tehát szerdát kell mutatnia. Nem tudom, hogy kinn van e héten a sor, de nagyon figyeljen a szalagátrakásra! Mostantól harmadik keddre ugyanis vendégségbe hívtak bennünket. Örzse és Bali volt az. Mindünket szívesen látnának, de mond-

tam, hogy Mamó nevében nem tudom elígérni magam. Bötönje közepén venne fel bennünket Bali, és egészen az erdő afelőli széléig hozna vissza a szekérével.

– Kétszer semmiképpen nem tudnám végig gyalogolni az erdőt – sajnálkozott Mamó.

– Én is így gondoltam, azért is mentettelek ki. De nem fogsz félni, ha egyedül hagyunk?

– Itt lesz az én hőszámom velem. Majd ő megvéd. Ugye megvédsz? – kérdezte Komát, aki éppen két lábón állt a hintaszéke mögött.

Azon mesterkedett, hogy két mellső mancsával lengésbe hozza az ülőalkalmatosságot. Mamó megszánta sikertelen igyekezetét, és észrevétlen besegített neki. Előre billentette a széket. Koma erre öntudatos, büszke csaholással adta tudtul mindenkinek, aki nem tudná, hogy ő erre is képes. Mamó hirtelen ötlettől vezérelve felállt, s felajánlotta:

– Gyere, Koma, ülj fel! Ha akarod, meghintáztatlak.

Több se kellett a megszólítottaknak, aki első szóra megértette a kínálózó lehetőséget. Már is elheveredett a kárpitós párnán, s halk morgásokkal követte a szék mozgását. Amikor Mamó belefáradt, s abbahagyta a hintáztatást, előre jött. Azt látta, hogy Koma elszunyókált. Finoman megsimogatta, és szája elé emelt ujjával csendet intett. A gyerekek játszani mentek. Janó pedig elvonult a fa alá, ahol faragni szokott. Épp csak szétpakolta a szerzőségeit, őt is elnyomta az álom.

Nyica a tűzhely körül forgolódott. Ebédre finom cukorborsó levest készített. Ma tudott először annyit szedni a termésből, hogy mindannyiuk számára elegendő legyen. Mellé paradicsomos káposztafőzeléket készített, krumpligombóccal.

Mamó odaült Nyica közelébe, segített neki a répapucolásban, a borsófejtésben. Közben nagyokat mosolygott, akárhányszor csak észrevette, hogy a lány kezébe veszi és magához szorítja a mézeskalácsszívet. A mézeskalács-füzér is a nyakában maradt. Szépen kiegészítette az üvegyöngyös nyakláncot. Az amióta Janó összeakasztotta a kapcsot rajta, éjjel-nappal rajta volt. Annak ellenére is, hogy alvás közben – mint elmesélte – néha felriadt rá, hogy nagyon nyomja.

Amikor végzett a főzéssel és Janó után nézett, látta, hogy elszunyókált. Kihasználta az alkalmat, hogy a család feje most nem képes tiltakozni. Mellé ült, óvatosan belékarolt, s vállára hajtotta a fejét... Pár perc múlva már ő sem volt ébren. Nem is csoda, hiszen ő is ugyanolyan későn feküdt előző nap, mint Janó.

– Nézzétek, milyen szépek együtt! – mutatta Mamó a visszatérő gyerekeknek. – Ne zavarjátok őket! Adok enni, ha éhesek lennétek.

Mirkóék azt mondták, várnak vele, míg felébrednek. Flaré odabújt Mamóhoz.

– Már alig emlékszem anyura – pityeredett el. – Ugye ő is úgy szerette aput, mint Nyica?

– Pont ilyen nagyon, de másképp, hiszen a felesége volt. A felesége és gyermekei apja. Úgy szerették egymást, hogy mindenki irigyelte őket. Egy hangos szó, annyi sem esett köztük. Apukátok csaknem belehalt abba, hogy el kellett temetnie! Tudod kik mentették meg? Nem? Te sem tudod? – kérdezte a közben melléjük telepedő Mirkót is.

– Hát, ti voltatok! Az éltette, hogy még dolga van: benneteket kell becsülettel felnevelnie. És tudjátok, mit mondom? Eddig sikerült is neki. Ilyen jó gyerekei, mint ti vagytok, talán nem is volt másnak a kompániában. Maradjatok ilyenek! Nagyon kiérdemelte...

Emlékeztek Lacika meséire a mostohákról? Apátokat is megkörnyékezte több nő, amikor letelt a gyászidő. Szívesen léptek volna szegény anyátok helyébe, hiszen apátoknál okosabb, becsületesebb és józanabb férfi egy sem akadt nálunk. Ő azonban egyiket sem tartotta méltónak ahhoz, hogy anya lehessen mellettetek édesanyátok helyén. És igaza is volt. Egyik se volt az.

Egyszer ismerkedett csak össze olyannal, aki minden tekintetben méltó lenne, akit ti is szeretnétek. A véletlen sodorta össze vele. Olyan volt, mint

egy üldözött vad... Mindenki bántotta, gyalázta, megalázta, mígnem már maga is elhitte, hogy semmire se való. Aztán apátokat megismerve kivirágzott. Kiderült, hogy maga a csoda. Csupa szív, csupa lélek... És apukátok azt is megtudta, hogy az a nő szerelmes lett belé. És ő is érzett iránta valami hasonlót, de félt. Talán attól, hogy elhomályosítja anyukátok emlékét. Talán attól, hogy ti mit szóltok majd hozzá. Vagy úgy gondolja, hogy ez valamiféle árulás lenne anyukátokkal szemben.

Mamó elhallgatott. Hosszú csend ülepedett köréjük. Végül Flaré szólalt meg bizonytalan hangon:

– Ugye, Nyica az a nő?

– Persze hogy ő, gyémántom. Persze hogy ő! Nézzétek, milyen szépek együtt!

És nézték. És csakugyan szépnek s boldognak látták őket. Janó ráncai szétsimultak, s mindkettejük arcán széles mosoly ült.

Janó ébredt fel hamarabb és meglepve látta, hogy Nyica feje a vállán nyugszik. Mamó kifigyelte, hogy mégis mocsanatlan ül tovább, nehogy idő előtt felkeltse a fej tulajdonosát...

Rövidesen Nyica is felébredt. Rámosolygott Janóra, aki kezét nyújtva segítette neki talpra állni.

Mentek az asztalhoz. Nyica tálalt, de maga, ahogy szokott, nem ült le. Janó azonban az asztal mellé tessékelte, így magának is kénytelen volt szedni mindenkől. A kései ebéd alkalmat adott arra is, hogy Janó elbeszélje, hogyan került Bali szorult helyzetbe a vásáron. Figyelmeztette a gyerekeket, hogy ha majd nagyok lesznek, akkor se feledjék, hogy pénzbe soha, senkivel ne játsszanak.

– Ha nyertek, valaki mást tesztek vesztesé, mások kárára gazdagodtok. Így aztán – ha becsületesek vagytok – szégyellnetek kellene magatokat. Többnyire azonban csak vesztesek lehetek. A legtöbb ilyen játékot ugyanis épp az kínálja nektek, aki csalással akarja elvenni a ti pénzeteket. De még, ha nem is csal, ha nem zavarja, hogy elvesztitek azt, amiért megdolgoztatok, akkor is a velejéig rossz ember az. Óvakodjatok az ilyentől! Szerintem csak a játszás örömeért szabad játszani. Ilyen egyszerű ez.

Azt nem mesélte el, hogy miként szereztek vissza Bali elveszett pénzét. Úgy tűnhetett, hogy a csalók véletlenül lepleződtek le, és önként adták vissza az összeget.

A beszélgetés újra a varkocsai látogatásra terelődött.

– Úgy illik, hogy mindannyian vigyünk valami ajándékot. Ha vendégségbe hívják az embert, ott jó szóval tartják, megvendégelik. Ezért nem szokás üres kézzel menni. Azt hiszem, úgy lenne a szép, ha mindenki készítene valami saját ajándékot. Baliék tehetősek. Jártam már náluk. Szép házban laknak. Tehenük, lovaik, malacaik, földjeik is vannak. Néhányan szolgálnak is náluk. Valójában mindenük megvan. Most már a családi béke is. Egy dologban látnak csak hiányt. Gyermeük nincs, pedig nagyon vágnak rá. De hát már nem fiatalok. Nincs erre valami füved, Mamó? Az lenne a legszívhezszólóbb ajándék a számukra.

– Erre nincs fű. Ez a Jóisten hatásköre. Olyan füveket ugyan tudnék ajánlani, ami készebbé tehet valakit az anyaságra, de azoknak csak a késő őszi szedésében van igazi erő. Meg aztán ismernem is kéne ahhoz ezt az Örzsét, hogy lássam, elbírja-e, ha esetlegesen ebben is csalódna. Reményt táplálni, ami elenyészve nagyobb bajt hoz, mintha nem is támasztanánk fel, nagyon nagy felelősség ám! Többet árthatunk vele a léleknek, mint amennyit a testnek használunk... Ha úgy adódik, javasolhatnád, hogy fogadjanak örökbe inkább egy árvagyereket. Talán Isten eleve arra teremtette a jólelkű gyermekteleneket, hogy a szegény árváknak is legyenek szerető szülei.

Megkísértés

Janó bebaktatott a bötönyei falubíró hivatalába, mert elérkezettnek látta az időt. Borba Bálinttól, a fuvarostól együtt utaztukban megtudta, hogy a bíró újra munkaképes. Ott aztán megtudta, hogy a rendes kihallgatási

napok egyelőre még nem állítottak vissza. Minden bejelentkezőnek külön időpontot adnak. Janót is beírták egy nagy könyvbe, s közölték vele, hogy a rákövetkező hét szerdáján tizenegy óra húsz percre menjen vissza. A kihallgatás tárgya rovatba azt írta be az ezzel megbízott hivataloszolga, hogy betelepülési kérelem. Fel sem tételezte, hogy egy cigány írni és olvasni is tudhat. Ezért aztán ott előtte, szemrebbenés nélkül odaírta folytatásként, figyelmeztetésként, csupa nagybetűvel: cigány. Még három felkiáltójelet is tett mögé.

– Így akarja figyelmeztetni az illetékes léhűtőt, hogy ne engedjen a bíró elé. Elég legyen nekem, ha valaki kisebb beosztott (talán az írnok) hallgat meg, és az utasít vissza – gondolta magában.

Nagyon mérges lett, de nem mutatta. Különben is megnyugtatta, hogy ha nem engednék a bíró elé azon a szerdán, és nem az írnok elé vezetik, maga szól majd neki. Addig azonban nem zaklatja fölöslegesen.

Ezúttal azonban szerencséje volt. A bíró épp az épületben volt, és pont akkor nézett ki az ablakán, amikor Janó távozott. Nem volt bizonyos benne, hogy valóban az-e, akinek gondolja. Az irodájában tébláboló írnokot is az ablakhoz hívta, aki megerősítette fellevésését. Azonnal intézkedett.

Janó már befordult az alvég felé vezető útra, s párolgóban volt iménti haragja.

– Végül is elintéztem, amiért jöttem. Kaptam időpontot. Kicsit későbbit, mint gondoltam, de ha nincsenek még fogadónapok, ennél rosszabbul is járhattam volna – gondolta.

Már azon járt az esze, hogy miként fogja a pontos időpontot betartani, hiszen órája nincs, és az erdőbe a falu templomtornyának harangja sem hallik el.

– Majd besétálok jókor korán, s kivárom, amíg szólítanak – döntötte el magában, miközben erősen szaporázta lépéseit, mert szeretett volna mihamarabb hazaérni.

Az utána szalajtott hajdú lépései szakasztották meg gondolatait, de ezeket hallva még gyorsabb lépésekre váltott. Tudta, hogy semmi rosszat nem követett el, de élettapasztalata arra intette: jobb, ha siet, és az első lehetséges helyen elpárolog üldözője elől. Esetek sokasága égett az emlékei közé, amikor mások bűnét torolták meg cigányokon. A fegyvereseknek édes mindegy volt, hogy nem azt a cigányt fogták fülön, akit kerestek, s azt viszik rácsok mögé, aki ártatlan volt. Elég volt számukra, hogy cigány az istenadta.

– Azt persze nem tűrnék, ha olyan világ lenne, amikor bármely nem fehér bőrbe született embert le lehetne fogni, el lehetne páholni egy másik hasonszínű helyett – gondolta, miközben még inkább fokozta a sebességét.

– Álljon meg! Álljon meg! – kiáltotta a hajdú utána messziről.

– Álljon meg maga, magát nem kergeti senki!

– Hívatja a bíró! Forduljon már vissza! – hallatszott az újabb, lihegések közül kipréselt kurjantás.

Janó erre természetesen megállt, s kényelmes léptekkel megindult visszafelé. A hajdú csípőre tett kézzel kapkodta a levegőt. Történetesen azonos volt azzal az ajtónállóval, aki múltkor talpig díszes egyenruhájában volt kénytelen a talicskáját őrizni. Nagyon elege volt már ebből a cigányból. Most viszont valamelyest hálás is volt neki, mert megkímélte a további futástól, meg attól a leteremtéstől, amit akkor kapott volna, ha nélküle tér vissza.

Amikor Janó belépett az irodájába, a bíró hellyel kínálta.

– Isten hozta, Joka. Már vártam. Miért nem jött korábban?

– De hiszen üzentem a bíró úrnak. Nem adták volna át?

– Átadták, csak nem értettem. Ha nekem kínálnak fel ilyen lehetőséget... Ha valóra válhat általa, amit különben is nagyon akarok... Én biztos, hogy már másnap felkeresem azt, aki ekkora jót akar velem tenni.

Janó végig nézett a bírón. Láta, hogy nagyon erejét vette a betegség. Annyira belefogyott a kórságba, hogy lötyög rajta minden ruhadarab. Szinte elveszik a díszes íróasztala mögötti, faragásokkal sűrűn kicifrázott, hatalmas támlájú karosszékeiben.

– Soha nem tartottam helyénvalónak visszaélni egy szorult helyzetben levő ember ajánlatával, ígéretével. A halálosnak hitt nyavalyákkal küzdő ember nem ura a maga akaratának. Az ilyen helyzetben tett ígéreteit miután felépült, tiszta fejjel az ember könnyelműnek, elhamarkodottnak ítélni. Sajnálhatja, hogy kiszaladtak a száján, örülne, ha el nem hangzottakká tehetné őket. Szerettem volna, ha bíró úr alaposabban, a kórságból szabadultan is megfontolná ajánlatát. És persze megtenné azt, ami maradt belőlük... Már, ha maradt egyáltalán.

– Nagyon megleptél – vallotta be a bíró. – Igen választékosan fűzöd a szót. Mondták rólad ugyan, de akkor is meglep. Szépen, és igazat beszélsz. Rendkívül tisztességen gondoltad ezt is végig. Én azonban szavatartó ember vagyok. Amit kimondtam – az ki van mondva. Ha pedig ki van mondva általam, azt nem módosítom ütre-fütytre. Ahogy azt kérvényezni akartad az első alkalommal, amikor én... Hogy is mondjam csak? Nincs értelme szépíteni... Nos, Joka, te legalább olyan jól tudod, hogy mit csináltam... Hmmm, hm – köszörülte a torkát.

Janó közbe akart szólni, hogy átlendítse ezen a feszültségen a beszélgetést, de a bíró nemet intett a kezével.

– Ki kell mondanom! Nagyot tévedtem. De hát nem tudhattam, hogy te másmilyen cigány vagy, mint azok, akik eddig elem kerültek.

– Már meg ne sértődjön, bíró úr! Tisztességgel kérdem. Őket legalább szóhoz hagyta jutni, vagy ugyanúgy meg se hallgatta, mint akkor engem?

A bíró komor tekintettel nézett Janóra, aki állta a tekintetét. Ekkor megadóan lehajtott a fejét, majd kis tűnődés után, bánatos hangon csak annyit mondott Janóra se nézve.

– Megérdemlem, Joka. Megérdemlem.

– Kérem, gondolja át bíró úr azt is: nem lehet-e, hogy azért találkozott kevés tisztességes cigányemberrel, mert csak olyanokkal szólt, akiket valami vétek okán maga elé vezettek? Hol és hogyan ismerhetett volna meg másféléket, akik pedig sokkal többen vannak? Itt van például az öreg Sárközi. Leélte az egész életét tisztességgel, becsülettel. Szorgos munkával. Egy kis földet vett, egy kis házat épített, még egy kis erdősávot is vásárolt magának. A szomszédjai őt is, a feleségét is Istennek ajánlva említik. Mégsem tűnt föl, hogy milyen becsületes ember. Csak a bőre színében volt más, mint a falu többi lakója. Pedig haláláig Bötönye határán volt honos. Azt gondolom, hogy ő is afféle „másmilyen” cigány volt, ahogy a bíró úr fogalmazott. Amilyennek most engem és az enyéimet nevezik. Megkövettem a bíró urat, ha megbántottam volna, de kérem, ha teheti, gondolja ezt végig. Egy almafán sem terem két egyforma alma! Mi is éppúgy különbözünk egymástól, mint bármely bötönyci a másik falubelitől. Ha közülük néhány rossz úton járóról nem állít ki az összes falulakóra szóló tanúsítványt, kérem, rólunk se tegye. Az egy igazságra esküdtt bíróhoz különösen méltatlan lenne.

Súlyos csend nehezedett a két ember közé. Amit Janó mondott, kemény bírálat volt, és annyira igaz, hogy vitatkozni sem lehetett vele. De olyan szelíd hangon, annyi sajnálkozással telítetten és szívhez szólón mondta, hogy igazán nem lehetett haragudni érte.

– Ilyen lehetett az a cigányból szóló angyali hang, amit Örzséék emlegettek – nyilallt a bíróba a felismerés.

Most már megértette, miről beszéltek. Csakugyan olyan ez, mintha fentről figyelmeztette volna az égi bíró lenti kollégáját. Nehéz volt megtörni e csendet. Mindketten a másokra vagy egy mentő gondolatra vártak. Janó jóságosnak ítélte ezt az elhúzódó némaságot, mert eddigi élete során azt tapasztalta, hogy a csend a magvas és igaz gondolatok érlelője. Amikor azonban megérezte, hogy a bíró számára kínossá vált a hosszas némaság, megszólalt:

– De hiszen, mostantól már más a helyzet. Azt gyanítom, hogy bíró úr a lelke legmélyén igaz ember. Különben menten kidobott volna az iménti beszédemért. Kétségem sincs, hogy igyekszik majd jóvátenni minden bántást.

Azzal nekiállt és színesen ecsetelte, milyen nagy örömet szerzett az ő fuvaros barátjának, Balinak is. Mennyire boldog, hogy végre megbékéltek, s főleg, hogy a felesége ismét bejáratos a bíró otthonába. Mindezeket hallva, Janó beszélgetőtársának is visszajött a kedve.

– Örzset nem lett volna szabad kitiltanom a házból. Végül is Pankának, a feleségemnek a húga. Balázs pedig ismét vállalhatóvá tette önmagát. Ebben – amint hallottam – komoly érdemed van. Abban meg, hogy kikeveredtem abból a szörnyű bajból, anyád füveinek, leveleinek van hasonló szerepe. Mondd meg neki, hogy hálás vagyok érte! De hisz, ezért is akarok rajtatok segíteni. Meg azért is, mert sokan szoltak melletted. Először az írrok, azután a plébános úr, rögvest utána az erdőkerülő. Jobb, ha tudod, ő még meg is fenyegetett, hogy feljelent a vármegyénél, és azonnal lemond a hivataláról, ha nem bánok veled tisztességesen. Ugye, nem is hitted volna? Aztán jött Örzse. Bálint barátod meg kezességet vállalt előttem érted. Vele aztán alaposan átbeszéltem, hogy miként lehetne nyélbe ütni ezt a költözködést. Nem hittem, hogy annyi esze van. Mindenben egyetértettünk. De a legfőbb érted szóló, tudod-e, ki volt? Hát persze, hogy nem tudod. A tetteid, Joka. A tetteid! És nemcsak a keresztállításra gondolok, meg nem is arra, hogy még könnyű csalásra sem vetemedtél. (Az írrok, hogy lássam, milyen ember vagy, bevallotta, mire akart rávenni.) Bali beszélt a faluban sok-sok emberrel, ahogy házhelyet keresett neked. Végül is bizonyos – most nem részleteztem – okból nem tudhattam, hogy te pont ott akartál megtelepedni, ahol most lehetőséged adódik rá. Bali sokakkal beszélt, és mindenki, aki időt töltött veled azt mondta, valahogy jobbá lett általad. A majdani szomszédjaidat – téged már ismerve – egyáltalán nem zavarja, hogy melléjük költözől.

De nem húzom tovább az időt. Itt az írás, olvashatod, hiszen, mint hallom, az írásvetést is kitanultad. Az áll benne, hogy a Sárközi-telek gondnokává nevezlek ki, s engedélyezem, hogy amíg e hivatalodat betöltöd, családdal rajta élj. Benne van, hogy a házhely közvetlen szomszédságában levő termőföldet, illetve az örökség részét képező távolabbi erdősávot is gondozd, használd, felügyeld.

Sajnos megvenni nem tudod a telket, mert bármikor előkerülhet az örököse. Gondoltunk arra is, hogy csak bérbe adjuk neked. Amit időről időre, mondjuk, évnegyedenként befizetsz, azt a hivatal megőrzi. Ha előkerül az örökös, akkor odaadjuk neki azt az összeget, ha pedig nem kerül elő, akkor a falu kezelésébe kerül a föld. Akkor valamilyen közcélra fordítjuk majd. Ez utóbbi esetre persze elővásárlási jogot kötnénk ki számodra a bérleti szerződésben. Mégpedig úgy, hogy a vételárát épp akkora részletekben fizethesd be, mint amekkora a korábbi bérleti díj volt. Persze egy olyan telek bérletét, amit bármikor visszavehetnek az embertől, érthetően csak alacsonyra szabhatnánk. Úgy, hogy remélhetően gond nélkül tudnád fizetni. A ház helyrehozatalának összegét pedig levonhatnád a bérleti díjből. Azt ugyanis nem tudod a válladra kapni adott esetben, mint a többi cókókodat. Az az örökös vagy, ha tartósan nem kerül elő, a falu kezébe kerül, hát ezért mérsékelhető vele a bérlet összegé.

A falunak, mint lehetséges örökösnek azonban az is megéri, hogy gondnokot bízson meg, s azzal tartassa rendben azt a kicsinyke birtokot. Számodra, számotokra ez a jobb megoldás. Ezért is született meg erről ez az okirat, amit odaadtam. A gondnok feladata helyrehozni és karbantartani mindent (kutat, házat, kerítéseket, a melléképületeket, ha vannak, vagy lesznek. Éjjel-nappal őriznie kell a területet az idegenektől. A falu költségére helyrehozott házat gondnoki lakásként lakhatja családjával, hivatala megszűntéig. Az eddig mondottaknál azonban több dolgod lesz. A falu ad vetőmagokat és megszabja – persze veled egyetértésben –, hogy mit termeljete a földön. Ad nektek állatokat is tartatásra. Persze ahogy a gondnoki lakás, az ehhez szükséges melléképületek felépítésének költségeit is állja. A megtermelteket, a felhizlalt állatokat vagy a tojást, tejet a falu értékesíti, s az ebből befolyt összeg az elkülönített számlára megy. A munkát természetesen megfizetjük. Tisztes, állandó havi fizetség üti a

gondnok markát, azaz a tiedét. Természetesen lesz a magatok élelmezésére elkülönített parcella is kimérve, s tarthattok saját állatokat is. A pénzt meg okosan kezelve, nagyjából öt év múlva, amikor a falura száll a vagon, lesz elegendő megtakarításod, hogy más házat keress, vagy megvehesd a gondnokit és a telket. A pontos részleteket majd megbeszéled egy emberemmel, gondnok úr.

Janónak repesnie kellett volna az örömtől a javaslat hallatán, mivel gondnokként beláthatóan mindenképpen nyugodtan, kockázatmentesen élhetnének. A rendszeres fizetség pedig kiszámíthatóvá tenné az életüket. Ismerve magukat pontosan tudta, hogy öt év alatt tetemes összeget tudnának félretenni. Többször végiggörgette magán ezt a lehetőséget már odahaza is, amikor Balitól először hallotta a bíró ötleteit. Nyicával is meghányta-vetette a dolgot, hisz megígérte neki, hogy minden komoly döntést vele egyetértésben hoz meg. A közös munkával szerzett minden pénz fele a lányt illeti, hát a döntés fele is az övé. Nyica megerősítette, helyesen jár el, ha visszautasítja a gondnokságot.

– Úgy látom, nem is örülsz? Ennél jobb ajánlatot nem tehetek, mint ez a gondnoki – mondta a bíró, Janó elkomorult ábrázata láttán.

– Meg ne orroljon rám, bíró úr! De jól meggondolva, semmi jóra nem vezetne ez a gondnoki kinevezés. Képzeld csak el: ott van a sok szegény szomszéd. Erre odakeveredek én meg a családom. Ugyanúgy túrjuk a földet, mint ők, ám én állandó fizetést, saját állattartási lehetőséget, ingyen házat, ingyen lakhatást kapok. A saját családom részére is termelhetek. Ki tudja ellenőrizni, hogy nem a falu magjait, tejét vagy gabonáját dézsmáljuk a magunk javára. Csakis irigység, acsarkodás, szóbeszéd születne ebből. Jó szomszédság semmiképp. Ferkó szomszédék éppúgy vállalhatták volna ezt a jó sorsot hozó állást. Hogy jövök én ahhoz, hogy elorozzam előle? Más falubéli is örömmel vállalná ilyen feltételekkel. Mind megkárosítottnak érezné magát. Megint a cigányokon lehetne a nyelvet köszörülni. Lám csak, ezek sem különbek. Hogy kiravaszkodták előlünk azt a pénzes állást. Most aztán lophatnak kedvükre. Ott van az az öregasszony (a nevét se jegyeztem meg), minden nap idejárna feljelenteni. Köszönöm, de ebből nem kérek.

– Jól meggondoltad ezt, Joka? Mi gondod másokkal, ha én melletted állok?

– Bíró urat is besározná, ha így kellene engem védelmeznie. Ezt sem akarhatom. Azt mondanák, hogy behálózták, jégre vitték, csőbe húzták azok az undok cigányok. Szegény bíró úrnak – valahogy így mondanák – igencsak alább szállt az esze abban a nagy betegségben.

– Nemet mondasz erre a nagyszerű ajánlatra? – mutatott csalódott képet a bíró. – Soha az életben nem lesz ekkora szerencséd, mint most lehetne, Joka.

– Nem mondhatok mást. Alaposan megfontoltam mindent. Köszönöm a jóindulatát, de a gondnokság helyett én mégis csak a földbérlést választom. Kockázatosabb, jóval nehezebb, az is lehet, hogy belebukunk, de azt tartom csak tisztességes megoldásnak.

A bíró szája széles mosolyra fordult.

– Nagyot csalódtam volna, ha nem ezt mondd.

Azzal benyúlt a fiókjába, s kihúzott néhány papírost.

– Itt a teljesen kész, nevedre írt, lepecsételt bérleti szerződés – lépett oda Janóhoz, s kezét is fogott vele, amikor átadta.

Janó riadtan nézett az okmányra, de elég volt egy pillantást vetnie rá, hogy lássa, nincsen baj. Az írnok állította ki. Sárközi Janó (alias: Joka) – ez állt benne a névrovatban. Alias, azaz „más néven”, „másképpen”, „avagy” Joka. Ez megnyugtatta.